

УДК 368.029

А. С. Боженко, аспірант
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

АНАЛІЗ КОН'ЮНКТУРИ РИНКУ ПЕРЕСТРАХУВАННЯ В УМОВАХ ВОЛАТИЛЬНОСТІ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті проведено аналіз сучасного стану та перспектив подальшого розвитку кон'юнктури ринку перестрахування шляхом визначення передумов становлення та систематизації основних етапів формування кон'юнктури даного ринку. Досліджено основні параметри формування розглянутої економічної категорії – об'єму глобального ринку перестрахування; факторів взаємодії попиту та пропозиції; взаємозв'язків учасників даного ринку в умовах волатильності світової економіки. Результати дослідження, викладені у статті, дають можливість стверджувати про те, що аналіз і процес формування кон'юнктури на ринку перестрахування є складною та багатовимірною темою для проведення досліджень і подальшого її вивчення. Використовуючи отримані дані, можна робити прогнози майбутньої поведінки учасників ринку в разі виникнення несприятливих подій, а також знаходити найбільш оптимальні шляхи їх вирішення.

Ключові слова: світові тенденції перестрахування, попит на перестрахові послуги, пропозиція страхових послуг, кон'юнктура ринку перестрахування.

Постановка проблеми. Перестрахування виступає одним із найважливіших сегментів міжнародного ринку страхування. Формування попиту на послуги перестрахування як системи перерозподілу страхових ризиків і збитків було зумовлене розвитком світового господарства та появою нових об'єктів страхування. Перестраховий захист дає можливість страховим компаніям виконувати свої безпосередні функції в умовах системи багаторівневого захисту. Перестрахування забезпечує фінансову надійність функціонування страхових компаній, динамічний розвиток національного страхового ринку, збільшення його місткості. Застосування можливостей перестрахування є вкрай необхідним для сек'юритизації ризиків, що виникають на глобальному ринку страхування. Формування кон'юнктури на ринку перестрахування пов'язано, перш за все, з можливістю покращити якість страхових послуг, гарантуючи страхувальнику надійність страхового захисту та пропонуючи високі ліміти страхового покриття, що задовольняє клієнта. Отже, необхідність виявлення основних закономірностей, тенденцій формування та особливостей співвідношення попиту та пропозиції на ринку перестрахування обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження розвитку перестраховування, а також формування попиту і пропозиції на ньому було здійснено багатьма дослідниками, як вітчизняними, так і закордонними. Зокрема, слід відзначити таких науковців, як В. Д. Базилевич [1], С. С. Осадець [9], К. Е. Турбіна [13], В. В. Шахов [14], К. Пфайффер [12]; С. М. Козьменко [4; 5], О. В. Козьменко [4], А. О. Бойко [2; 5], О. М. Пахненко [10] та ін.

Враховуючи дослідження наведених вище науковців та узагальнивши наявні напрацювання з даної проблематики, отриманий досвід і результати щодо взаємодії попиту та пропозиції як фактора формування кон'юнктури на глобальному ринку перестраховування, можна зробити висновки щодо відкритості даного питання для майбутніх досліджень та актуалізації потреби його подальшого розвитку. Зокрема, вдосконалення потребує вивчення питання впливу попиту та пропозиції на розвиток і становлення як страхового, так і перестрахового ринків в умовах посткризової волатильності економіки.

Метою статті є дослідження умов формування та проведення ґрунтового аналізу кон'юнктури ринку перестраховування в сучасних умовах нестабільного розвитку світового фінансового ринку.

Виклад основного матеріалу. Розвиток сфери матеріального виробництва, залучення до неї матеріальних цінностей у все більших обсягах, поява грошового обігу та ринку цінних паперів, монополій і акціонерних форм підприємництва, зростання обсягів індустріального виробництва та збільшення кількісних параметрів об'єктів страхування – все це поступово призвело до збільшення об'ємів ризиків, які приймалися на страхування. Зважаючи на це, з часом обсягів активів окремих страхових компаній стало недостатньо для покриття всіх потенційних збитків, через що страховики постали перед необхідністю розподілу та перерозподілу відповідальності між собою, тобто передачі частки прийнятого на себе ризику іншим суб'єктам страхового ринку. Саме так почала формуватися кон'юнктура на попит і пропозицію з вторинного розміщення відповідальності за прийнятими на утримання ризиками, та зародилося традиційне перестраховування. Усе це заклало фундамент для нового напрямку в науці – теорії перестраховування [6; 8].

Попит на перестраховування збільшувався паралельно з розвитком промисловості в країнах Європи. Страховики, що мали значні фінансові ресурси, самі покривали попит у страхуванні. Найбільшим попитом користувалися страховики, які мали свої відділення за кордоном. Але з економічним розвитком стало зрозуміло, що обсягів активів страхових компаній не достатньо для покриття ризиків, що виникали,

без значної шкоди для власного фінансового становища. Факультативне перестраховування, яке використовувалось у той час, виявило свої недоліки і було замінено договірним перестраховуванням нового типу. У Кельні в 1846 році було створено незалежне об'єднання, що займалося виключно перестраховуванням – “Кельнське перестрахове співтовариство”. Це спеціалізоване товариство першим почало задовольняти попит на ринку перестраховування. Завдяки спеціалізації в перестраховуванні нове товариство мало більше можливостей для задоволення індивідуальних потреб страховика [1; 7; 8].

З часом почали створюватися незалежні товариства, які спеціалізувалися на перестраховуванні, так звані професійні перестраховики. Саме тоді були створені Мюнхенське та Швейцарське перестрахові товариства.

До 1914 року німецькі перестрахові компанії зайняли провідні позиції на глобальному ринку, що було зумовлено постійним внутрішнім розвитком і вдосконаленням перестрахової справи. Протягом війни перестрахові компанії зазнали значних збитків і лише через 15–20 років вони знову були здатні задовольнити попит, який був присутній на ринку [3; 5].

Після 1945 р. ринок перестраховування значно змінився. У країнах, де панував соціалістичний лад, було створено державні страхові організації, що призвело до відмови від послуг перестрахових компаній. Також державні перестрахові монополії було створено в деяких країнах, а в Перу, Бразилії, Уругваї та Ірані вони присутні і сьогодні. Діючи як перестраховики, багато страхових компаній змогли завоювати значну частину ринку [2; 14].

На сьогодні можна виділити ряд факторів, що впливають на пропозицію перестрахових послуг [2; 12]. Перший – це великі обсяги капіталу перестрахових компаній. За результатами аналізу ринку (рис. 1) можна відзначити, що перестраховий сектор має велику капіталізацію і тенденцію до щорічного нарощення свого потенціалу, незважаючи на незначне просідання у 16,8 %, яке відбулося 2008 року [5; 10].

Другий – мала ймовірність виникнення глобальних катастроф. Але водночас слід зазначити, що починаючи з 90-х років ХХ століття спостерігається значне збільшення світових обсягів економічних збитків, які відбулися під впливом техногенних та антропогенних чинників. Як показано на рисунку 2, загальний обсяг збитків у 90-х роках сягнув 778,3 млрд дол. США (у цінах 2008 року), що перевищило всі показники за попередні періоди. І хоча в наступному періоді розміри збитків дещо скоротилися, все одно їх обсяг знаходиться на досить значному рівні [2; 10].

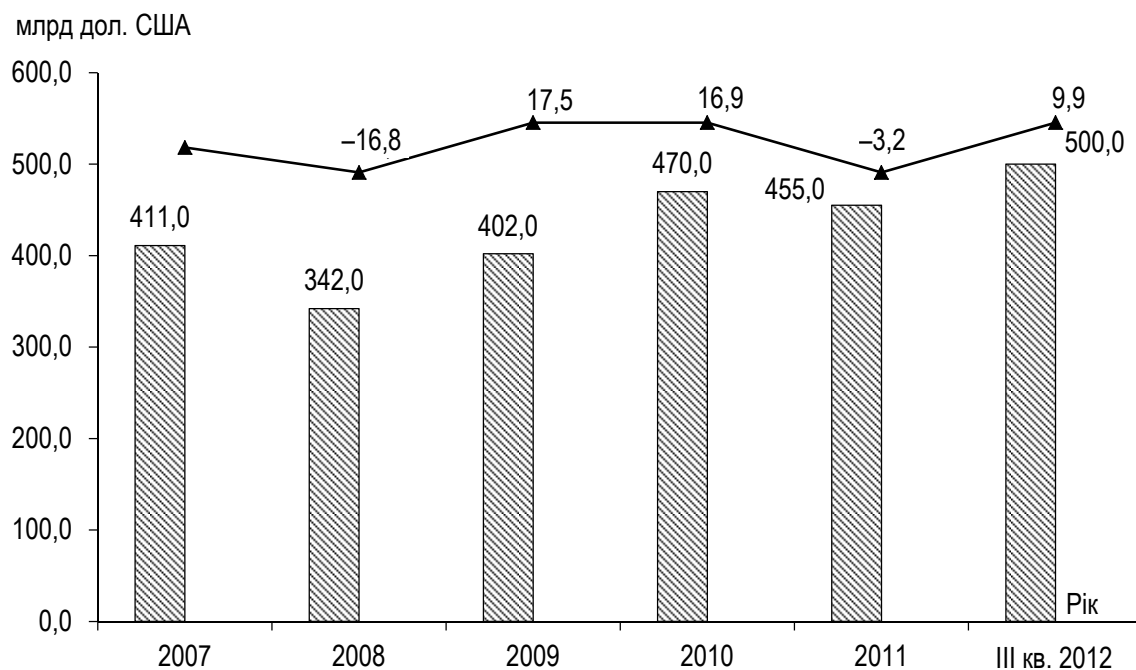

Рисунок 1 – Розмір активів перестрахових компаній і темп його зміни за період з 2007 до III кв. 2012 року [2; 10]

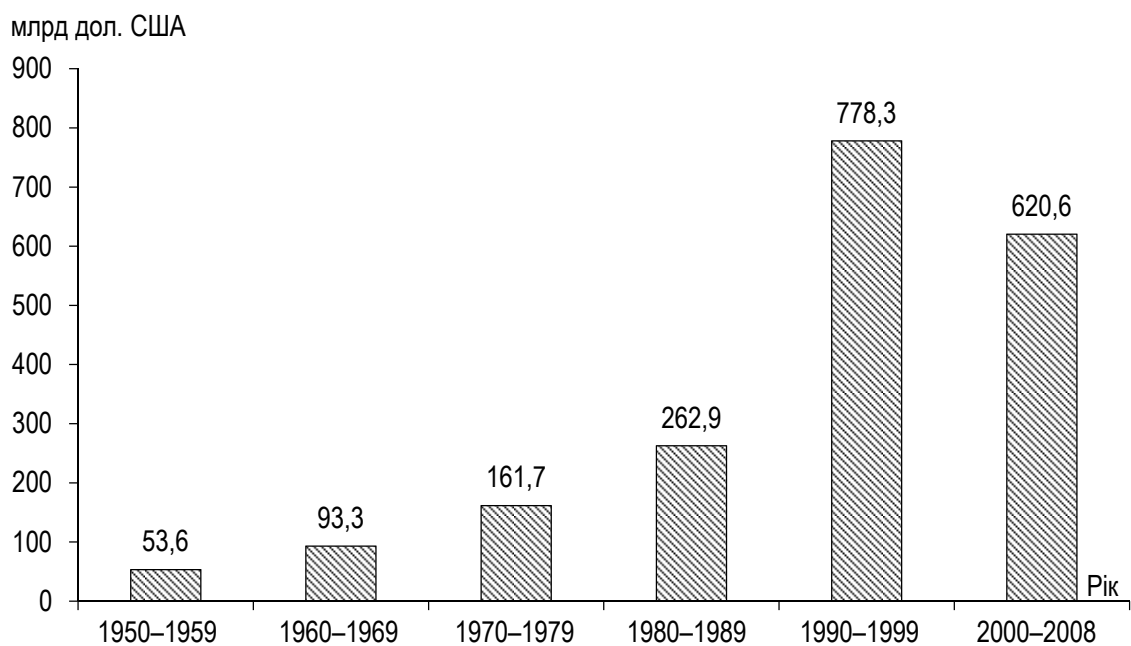

Рисунок 2 – Економічні збитки від природних катастроф у світі, млрд дол. США [2; 10]

Незважаючи на такі дані, можна відзначити, що обсяг економічних збитків за період не має значного перевищення порівняно з активами перестрахових компаній [4].

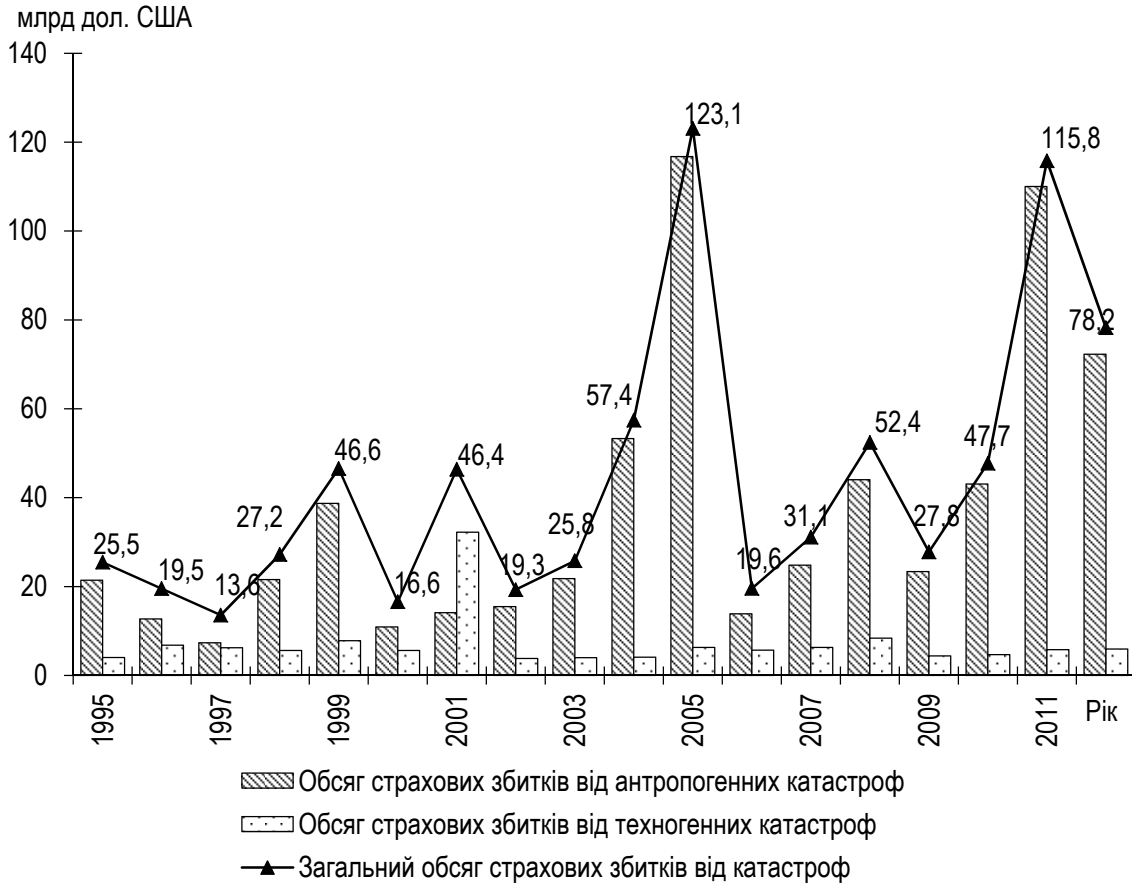

Рисунок 3 – Обсяг страхових збитків від антропогенних і техногенних катастроф у 1995–2012 рр. (у цінах 2012 р.) [2; 10; 12]

Паралельно зі зростанням обсягів і масштабів світових катастрофічних збитків відбувається поступове нарощення обсягів їх страхового покриття, що у свою чергу потребує залучення перестрахових послуг (див. рис. 3). Так, за результатами досліджень “Swiss Re” загальна сума економічних збитків від катастроф у 2008 році досягла відмітки 218 млрд дол. США, що становить 35 % усіх втрат, які були понесені у період з 2000 до 2008 року, водночас розмір відшкодувань сягнув позначки 52,4 млрд дол. США, тобто 20 % від загального збитку (див. рис. 3). Але навіть ця цифра не перевищує половини отриманих перестрахових премій за даний період (рис. 5) [2; 10; 13].

Це дає змогу стверджувати, що світовий ринок перестраховування не є насиченим, а тому обсяги пропозиції даних послуг з кожним роком збільшуватимуться, особливо з урахування щорічної тенденції до збільшення економічних збитків, що тісно пов'язане зі страховими відшкодуваннями за ними.

Третій – зростання інтересу інвесторів до облігацій катастроф. Провівши аналіз ринку облігацій катастроф у період з 2003 до 2011 року, зазначимо, що у 2007 р. ринок набув свого максимуму як за об'ємами емісії облігацій катастроф (приблизно 7 млрд доларів), так і за кумулятивним обсягом даних цінних паперів, що перебувають в обігу (приблизно 14 млрд доларів) (рис. 4). У 2008 році обсяг нових емісій дещо скоротився, що пов'язано з загальним падінням фондових ринків під час фінансової кризи. Починаючи з 2009 року значні обсяги емісії облігацій катастроф було поновлено (див. рис. 4) [4; 10;14].

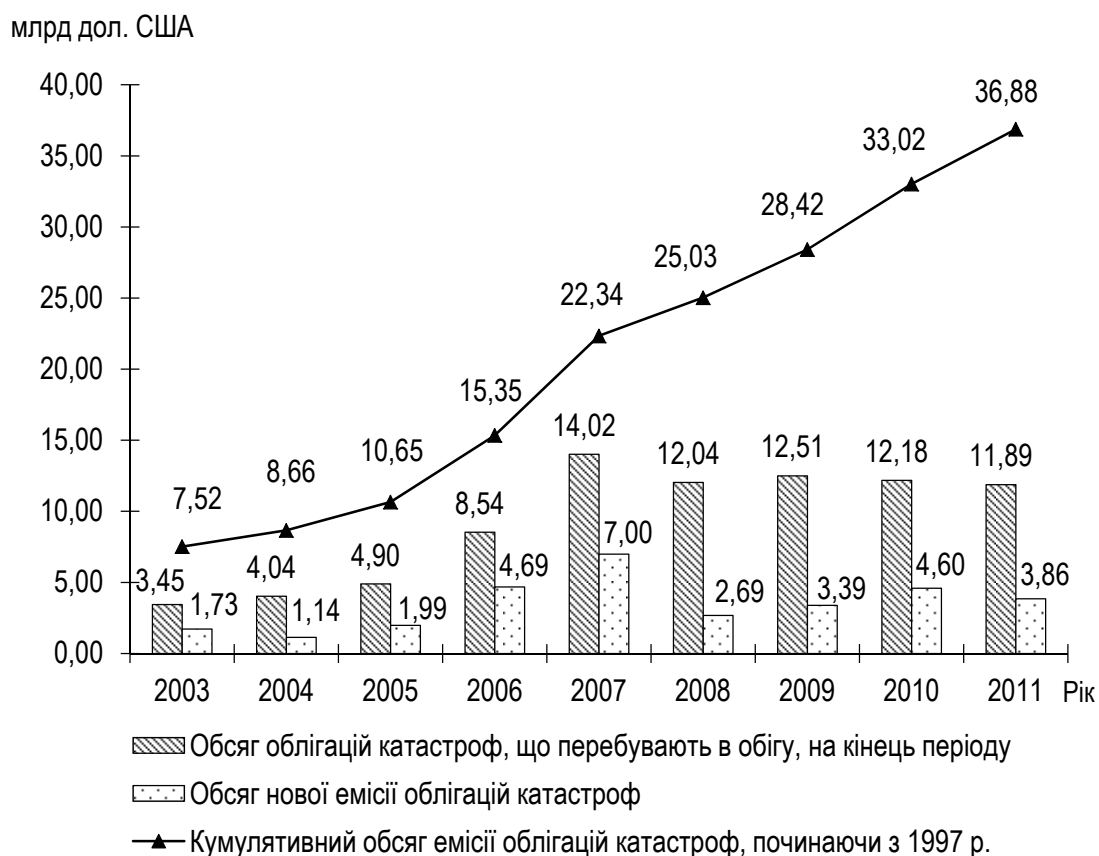

Рисунок 4 – Динаміка обсягу облігацій катастроф, що перебувають в обігу, та обсягу щорічної їх емісії протягом 2003–2011 рр. [2; 10]

Отже, можна достовірно стверджувати – застосування фінансових інструментів у процесі управління страховими ризиками, а саме використання облігацій катастроф як альтернативи перестраховуванню, досить активно стимулює перестрахові компанії до пропозиції своїх послуг [7; 14].

Попит на перестраховування формують страхові компанії, які диверсифікують свої ризики, завдяки чому вони уникають значних фінансових втрат, а також від самих перестраховувальників у рамках ретроцесії.

Перестрахові компанії у процесі формування пропозиції на свої послуги повинні вирішити ряд проблем для уникнення ризиків, які виникають у процесі професійної діяльності. Їх вирішення прямо впливатиме на обсяги пропозицій перестрахових послуг. До ризиків, що притаманні перестраховим компаніям і впливають на обсяг попиту і пропозиції, належать [1; 8; 11]:

- ризик, пов'язаний зі спеціалізацією перестраховика;
- ризик територіальної диверсифікації ринків, прийнятих у перестраховування;
- ризик невірної оцінки і тарифікації, що приймаються у перестраховування;
- ретроцесійний ризик;
- ризик кредитоспроможності;
- інвестиційний ризик;
- валютний ризик;
- ризик часу;
- ризик зміни фаз ділового циклу на глобальному ринку перестраховування;
- ризик, що виникає через зв'язок між світовим ринком страхових послуг і глобальним ринком перестраховування;
- ризик зміни фаз ділового циклу світової економіки;
- ризик політичної нестабільності в державах з розвинутими ринками страхових і перестрахових послуг;
- ризик виникнення кризи світового фінансового ринку через неплатоспроможність великих банків або страхових компаній.

Стабільність ринку перестраховування впливає на рівень попиту та пропозиції на його послуги не тільки на національному, але й на глобальному ринку.

Обсяг загального попиту на ринку перестраховування можна визначити з обсягу премій, які було сплачено на перестраховування у світі (рис. 5).

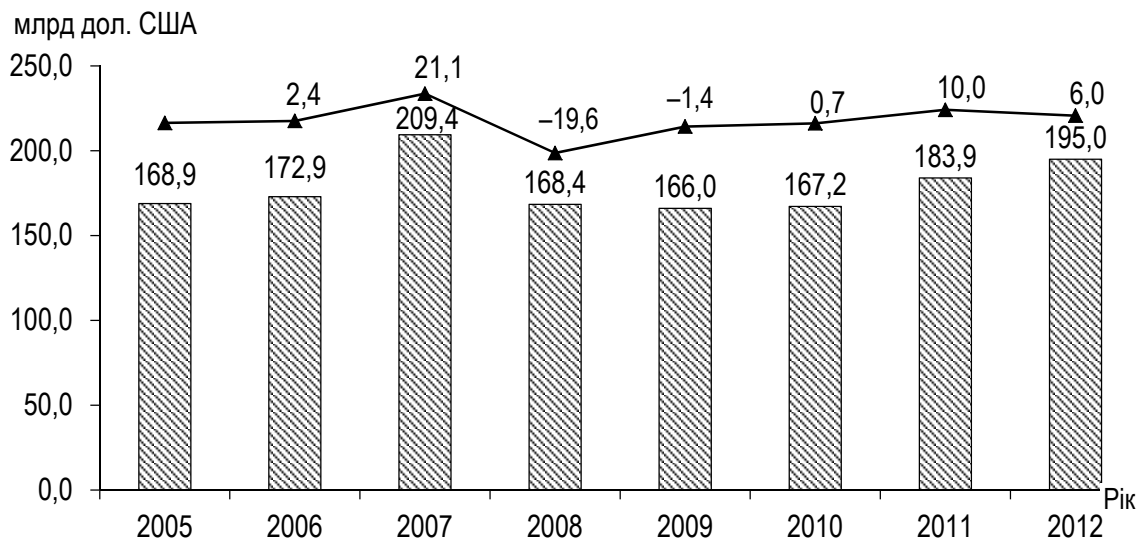

Рисунок 5 – Загальносвітовий обсяг премій, які було сплачено на перестраховування, а також темпи їх змін у 2005–2012 рр. [2; 4; 5; 10]

Порівняно з попереднім роком у 2011 р. обсяг попиту на перестраховування, виходячи з даних обсягу сплачених премій, зріс на 10 %, а у 2012 на 6 % порівняно з 2011 роком.

Слід зазначити, що основними споживачами перестрахових послуг є ринки, на яких сильно розвинутий інститут страхування, а саме: ринки Європи, Північної Америки та Східна Азія. Саме ці регіони є передовими центрами, у яких зосереджено попит на перестраховування, тут він навіть перевищує частку прямого страхування (рис. 6) [8].

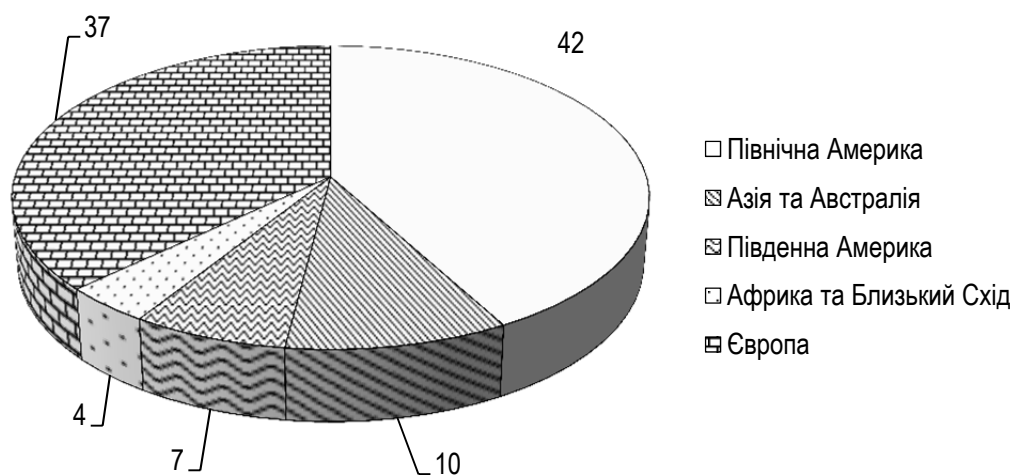

Рисунок 6 – Основні ринки споживання страхових послуг (дані за 2011 рік) [2; 10]

Наведені дані дають підставу стверджувати, що попит на перестрахові послуги має дуже високу концентрацію, адже 79 % його зосереджено лише на двох географічних територіях, а саме – Північна Америка та Європа (див. рис. 6). Крім того, більше двох третин попиту на перестраховування зосереджено на основних ринках прямого страхування: США, Німеччини, Великобританії, Франції, Швейцарії, Канади та Японії. Необхідно також зазначити, що така велика концентрація попиту на перестрахові послуги пояснюється тим, що законодавство різних країн приведене або максимально наближене до міжнародних стандартів, а страхові та перестрахові ринки є абсолютно відкритими і прозорими для міжнародного співробітництва [13].

Для остаточного формування картини щодо попиту на послуги з перестраховування потрібно привести структурний склад галузей страхування, у яких зосереджено основну частку попиту на перестраховування на ключових ринках реалізації договорів страхування (рис. 7).

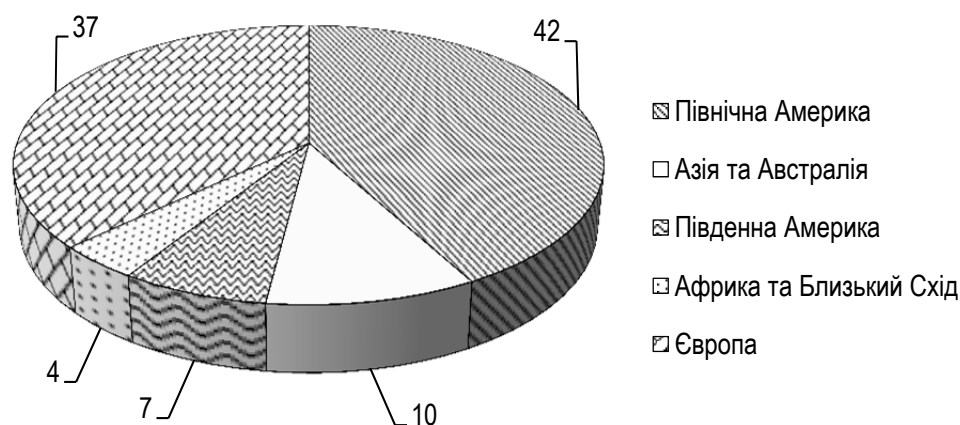

Рисунок 7 – Структура складу попиту на перестраховування [2; 4; 10]

Таким чином, найбільшу частку як у прямому страхуванні, так і в перестраховуванні, займає майнове.

Слід відзначити, що попит на перестраховування тісно пов'язаний зі структурою ринку прямого страхування. Саме тому, чим більш однорідним є ринок і чим вищий його ступінь конкуренції (наприклад, США), тим звернення до перестрахових компаній стають менш необхідними, і навпаки, за більшої автономізації ринку суттєвішу роль відіграє перестраховування.

Розвиток попиту на перестраховання протягом останніх років характеризується застоєм, що виливається в глобальному плані у збільшення розмірів власного утримання і, відповідно, у зниження ставки перестраховання. Така тенденція підтверджується в процесі аналізу різних ринків, а особливо тих, де ставки цесії високі.

Це явище підлягає поясненню на підставі ряду причин:

- еволюція перестраховання під впливом змін типу ризиків у бік непропорційного, де страхові внески менш централізовані, ніж у пропорційному;
- вплив структурної перебудови, що зачіпає ринки прямого страхування, особливо Європи, що викликало появу великих груп, менш схильних до перестраховання [6].

Це наштовхує на питання: це є кон'юнктурною тенденцією, що вписується в рамки довгострокових коливань, чи викликано невідворотними структурними змінами [14].

Формування попиту обумовлюється основними тенденціями пропозиції на перестраховому ринку. Попит, як правило, формують компанії прямого страхування, але іноді і від самих перестраховиків. Джерелом пропозиції у загальному випадку є перестрахові компанії. Сукупність попиту і пропозиції створює ринок. Укладені в кожному конкретному випадку угоди являють собою практичне втілення їх ретину [2; 4].

Залежно від конкурентної ситуації, а також наявних у розпорядженні ресурсів можна говорити про ринок продавця і ринок покупця. До недавнього часу надлишковість пропозиції призводила до домінування попиту. Дані про співвідношення між ними продовжують змінюватися [8].

Існують різні типи організацій, що займаються перестрахованням, серед яких виділяють професійних перестраховиків, а також компанії прямого страхування, що також займаються перестрахованням. Існують, однак, винятки, на які потрібно звернути увагу:

- лондонський Ллойд, що складається з фізичних осіб, але займається страхуванням і перестрахованням;
- організації перестраховання, що зазвичай мають назву перестрахових кас і повністю або частково належать державі. Вони можуть мати статус, що наближує їх до традиційних компаній. Вони не є якоюсь особливою формою, що має специфічні цілі [7].

Прикметник “професійні” не має додаткового позитивного значення для того, щоб відокремити групу перестраховиків від інших. Він лише відображає їх спеціалізований характер. Термін “професійний” означає, що продавець виходить на ринок виключно з пропозицією

перестраховання. Якщо ж вони мають намір зайнятися страхуванням, то вони не мають права зробити це іншим чином, ніж через юридично незалежні філіали [7].

За різними оцінками на ринку діє біля 3 тисяч перестраховиків, з яких приблизно 250 вважаються професійними учасниками ринку перестраховання. Загалом – це акціонерні товариства, але існують також компанії взаємного страхування, проте їх частка на ринку незначна [8; 10].

Для класифікації перестраховиків можна використовувати декілька критеріїв: бруто- та нетто-обороту, розмір власного капіталу, навіть (але це не знаходить однозначної оцінки) численність персоналу. Як правило використовують показник “бруто-обороту” як найбільш простий і доступний. Виходячи з цього і спираючись лише на показник нетто-обороту в доларах США, можна навести список найбільших перестраховиків світу (табл. 1) [15].

Таблиця 1 – Топ-10 перестраховиків світу за станом на 2011 рік [15]

Компанія	Країна	Бруто-премії, млн дол., 2011 р.
Munich Reinsurance Company	Німеччина	33 719,00
Swiss Reinsurance Company Limited	Швейцарія	28 664,00
Hannover Rueckversicherung AG	Німеччина	15 664,00
Berkshire Hathaway Inc.	США	15 000,00
Lloyd's	Великобританія	13 621,00
SCOR S.E.	Франція	9 845,00
Reinsurance Group of America Inc.	США	7 704,00
China Reinsurance (Group) Corporation	Китай	6 179,00
PartnerRe Ltd.	Бермудські острови	4 621,00
Korean Reinsurance Company	Південна Корея	4 551,00

Цей перелік не є класифікацією, оскільки тут не зазначені такі товариства, як Gerling і Francona. Дана таблиця виступає наочним представленням інформації в розрізі бруто-оборотів перестраховиків у розподілі за країнами. Також потрібно підкреслити, що ці компанії мають філії за кордоном, особливо у Великобританії, що робить її, з урахуванням Ллойда, основним центром зосередження міжнародної пропозиції.

Кожний перестраховик намагається надавати перевагу національним цедентам. Така направленість дає певну стабільність і в цього явища є дві причини: воно є наслідком певного націоналізму або носить обов'язковий характер. В обох випадках виявляється, що деякі країни встановлюють монополію на національних, можна навіть сказати, державних перестраховиків [3].

Інші країни, навпаки, дуже відкриті для співробітництва з іноземцями. Прикладом може слугувати Іспанія, де іноземним перестраховикам належить більша частина національних цесій [8].

Компанії прямого страхування можуть брати участь у перестрахованні двома способами:

- використовуючи свої перестрахові філії, для яких вони резервують всі або частину своїх цесій;
- через відділ перестраховання [2; 4].

В обох випадках вони діють як і професійні перестраховики.

Оскільки європейський перестраховий ринок є найстарішим у світі, аналіз його діяльності певним чином відбиває світові перестрахові тенденції. В умовах глобального характеру найбільший ступінь якості страхування та перестраховання на Лондонському ринку дозволить йому залишатись головним центром глобального ринку перестраховання, незважаючи на деякі незначні зміни в його структурі. Характерною рисою європейського перестрахового ринку є високий рівень пропорційних перестрахових справ, що підписуються європейськими перестраховиками, особливо у Франції та Німеччині. Незважаючи на певні труднощі в діяльності світових перестраховиків, наявні статистичні дані говорять про те, що позитивна тенденція та прибутковість по справах залишаються досить значними [8; 9].

Висновки. Світовий перестраховий ринок є одним із сегментів міжнародних економічних відносин. Процеси концентрації, інтеграції та глобалізації, що активно відбуваються у світовій економіці, активно впливають на якісні та кількісні параметри світового перестрахового ринку, змінюючи його регіональну та корпоративну структуру. Аналіз структури світового ринку перестраховання та формування попиту і пропозиції на ньому свідчить про його достатню стабільність протягом усього досліджуваного періоду, незважаючи на кризові явища 2008–2009 рр. і на появу нових, альтернативних заходів, таких як сек'юритизація ризиків (облігаторне). За результатами дослідження було визначено, що ключовими гравцями на ринку перестраховання залишаються Європейський регіон і США, але водночас відзначилась поява нового потужного гравця на ринку перестраховання – Бермудські острови.

Результати аналізу корпоративної структури світового ринку перестраховування підтвердили те, що провідні позиції останнім часом займають одні й ті ж самі групи, а саме Munich Reinsurance Company, Swiss Reinsurance Company Limited, Hannover Rueckversicherung AG, Berkshire Hathaway Inc., Lloyd's. Проведене дослідження пояснює те, що майже 80 % сформованої пропозиції на світовому ринку перестраховування контролюється двадцятьма найбільшими перестраховими групами.

Отже, за результатами проведеного дослідження можна констатувати, що питання аналізу та формування кон'юнктури на ринку перестраховування є досить широкою темою для дослідження. Спираючись на отримані дані, можна прогнозувати майбутню поведінку учасників ринку у разі виникнення несприятливих подій, а також знаходити найбільш оптимальні шляхи їх вирішення.

Список літератури

1. Базилевич В. Д. Страхування : підручник / В. Д. Базилевич. – К. : Знання, 2008. – 1019 с.
2. Бойко А. О. Перестраховування як механізм забезпечення фінансової стійкості страхової компанії : дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08 / Бойко А. О. – Суми, 2011. – 278 с.
3. Залетов А. Н. Страхование в Украине / А. Н. Залетов ; под ред. О. А. Слюсаренко. – К. : VeeZone, 2002. – 452 с.
4. Козьменко О. В. Страховий і перестраховий ринки в епоху глобалізації : монографія / О. В. Козьменко, С. М. Козьменко, Т. А. Васильєва. – Суми, 2011. – 388 с.
5. Козьменко С. М. Формування страхового ринку України в контексті сталого розвитку : науково-дослідна робота за темою “Науково-методичні засади розвитку ринку перестраховування в Україні” / С. В. Леонов, Ю. С. Конопліна, В. Л. Пластун та ін. ; науковий керівник С. М. Козьменко ; Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”. – Суми, 2011. – 183 с.
6. Компаніченко О. С. Перестраховування у системі страхових послуг / О. С. Компаніченко // Фінанси України. – 2003. – № 4.
7. Кушнір В. А. Перестраховування у нерезидентів / В. А. Кушнір // Вісник податкової служби України. – 2004. – № 36.
8. Машина Н. І. Міжнародне страхування : навчальний посібник / Н. І. Машина. – К. : ЦНЛ, 2006. – 348 с.
9. Осадець С. С. Страхування : підручник / керівник авт. колективу і наук. ред. С. С. Осадець. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2002. – 599 с.
10. Пахненко О. М. Управління катастрофічними страховими ризиками при формуванні конвергентної моделі фінансового ринку : дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08 / О. М. Пахненко. – Суми, 2012. – 286 с.
11. Про страхування : Закон України від 7 березня 1996 року № 85/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 18.

12. Пфайффер К. Введение в перестрахование / К. Пфайффер. – М. : Анкил, 2002. – 328 с.
13. Турбина К. Е. Теория и практика страхования : учебн. посіб. – М. : Анкил, 2003. – 704 с.
14. Шахов В. В. Теория и управление рисками в страховании / В. В. Шахов, В. Г. Медведев, А. С. Миллерман. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 224 с.
15. Top 50 Reinsurers Revealed. Munich Re, Swiss Re and Allianz are among A.M. Best's top 50 reinsurers reviewed and ranked on the basis of gross premiums written. [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.insurancenetworking.com/news/reinsurers-rank-best-munich-swiss-hannover-30967-1.html?pg=1>.

Отримано 25.09.2013

Summary

The paper analyzes the current state and future development of the reinsurance market conditions by identifying the preconditions of formation and systematization of the main stages of the formation conditions of the market. The basic parameters of the formation of the considered economic category – the volume of global reinsurance market, the factors of supply and demand interactions, and relationships of the market participants in terms of the volatility of the global economy are investigated. Research results that are presented in this paper make it possible to assert that the analysis and the process of forming conditions in the reinsurance market is a complex and multidimensional subject for further research and study. Using these data we can make predictions of the future behavior of market participants in the occurrence of adverse events, and to find the optimal solutions.